

ДОСВІД КРАЇН ЄС У ПОБУДОВІ ЕФЕКТИВНОГО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАПОЗИЧЕННЯ

В умовах євроінтеграції та майбутнього повоєнного відновлення України завершення реформи децентралізації є пріоритетним завданням держави. Ефективне місцеве врядування є одним із базових критеріїв інтеграції до Європейського Союзу. Досвід Польщі, Німеччини та Фінляндії демонструє успішні правові та фінансові механізми, які доцільно адаптувати до українського законодавства.

Після проведення реформи децентралізації українська система місцевого самоврядування отримала значно ширші повноваження та фінансові можливості. Територіальні громади мають власні бюджети, отримують частину загальнодержавних податків, зокрема податок на доходи фізичних осіб, земельний податок та інші місцеві збори. Це дозволило багатьом громадам самостійно фінансувати ремонт доріг, розвиток інфраструктури, освіти, комунальних підприємств та реалізацію місцевих програм розвитку.

Правові засади місцевого самоврядування визначаються Конституцією України та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні». Відповідно до закону, систему місцевого самоврядування становлять територіальні громади, місцеві ради, їхні виконавчі органи, посадові особи місцевого самоврядування та органи самоорганізації населення. Водночас фактичний стан місцевого самоврядування в Україні залишається неоднорідним. Частина великих громад має стабільні бюджети та достатній рівень розвитку, тоді як значна кількість сільських громад і надалі залежить від державної фінансової підтримки. Проблемою залишається передача громадам додаткових повноважень без належного фінансового забезпечення.

У результаті місцеві бюджети змушені спрямовувати власні кошти на виконання функцій, які фактично мають фінансуватися державою.

Окрім фінансових труднощів, спостерігається кадровий дефіцит у невеликих громадах, особливо у сферах земельних відносин, містобудування, стратегічного планування та бюджетного управління. Не всі механізми участі громадян функціонують належним чином. Законодавство передбачає місцеві ініціативи, громадські слухання та публічні консультації, однак на практиці вони нерідко мають формальний характер і не забезпечують реального впливу населення на діяльність місцевої влади.

Польща є одним із найуспішніших прикладів реформування місцевого самоврядування серед постсоціалістичних держав. Реформа місцевого управління розпочалася у 1990 році та стала основою демократичних перетворень у державі. Головним елементом польської системи стала гміна, тобто базова одиниця місцевого самоврядування, яка отримала широкі повноваження у сфері освіти, житлово-комунального господарства, розвитку територій, соціального забезпечення та управління місцевими фінансами.

Однією з головних переваг польської моделі є високий рівень фінансової автономії громад. Органи місцевого самоврядування мають право формувати власні бюджети, отримувати частину податкових надходжень та самостійно визначати напрями використання коштів. Така система дозволяє громадам планувати довгостроковий розвиток територій і реалізовувати місцеві програми без постійної залежності від центральної влади.

Польська система також характеризується чітким розмежуванням власних і делегованих повноважень. Держава не може покладати на громади додаткові функції без відповідного фінансового забезпечення. Саме цей механізм дозволив уникнути надмірного навантаження на місцеві бюджети та підвищив відповідальність центральної влади за прийняті рішення.

Важливим елементом польської системи є міжмуніципальне співробітництво. Громади можуть об'єднувати ресурси для реалізації спільних інфраструктурних, транспортних або екологічних проєктів. Це

дозволяє невеликим населеним пунктам ефективно використовувати фінансові ресурси та вирішувати проблеми, які вони не могли б подолати самотійно.

Польський досвід є особливо важливим для України, оскільки багато елементів польської реформи децентралізації були використані під час створення українських територіальних громад.

Німеччина має одну з найбільш стабільних і розвинених систем місцевого самоврядування у Європі. Основою німецької моделі є принцип субсидіарності, відповідно до якого рішення повинні прийматися на тому рівні влади, який найближчий до громадянина та здатний ефективно виконати відповідні функції.

Органи місцевого самоврядування Німеччини мають широкі повноваження у сфері економічного розвитку, транспорту, житлового будівництва, соціального захисту та місцевого планування. Громади володіють значною фінансовою самостійністю, оскільки отримують надходження від місцевих податків та частку загальнодержавних податкових платежів.

Важливу роль у німецькій системі відіграє механізм фінансового вирівнювання. Більш економічно розвинені регіони частково підтримують менш забезпечені території, що дозволяє забезпечити приблизно однаковий рівень публічних послуг по всій країні. Для України цей досвід є актуальним через значну різницю у фінансових можливостях громад.

Окремої уваги заслуговує система державного контролю у Німеччині. Центральна влада перевіряє законність рішень органів місцевого самоврядування, але не втручається у питання доцільності управлінських рішень. Такий підхід забезпечує баланс між автономією громад і дотриманням законодавства.

Принцип субсидіарності в Німеччині реалізується на практиці, що забезпечує реальний вплив місцевої влади на розвиток територій та визначення пріоритетів використання ресурсів.

Фінляндія є прикладом держави, де місцеве самоврядування відіграє ключову роль у забезпеченні соціальних послуг. Муніципалітети відповідають за систему освіти, охорону здоров'я, соціальне забезпечення, розвиток інфраструктури та місцевої економіки.

Особливістю фінської моделі є високий рівень довіри населення до місцевої влади. Це забезпечується відкритістю бюджетного процесу, прозорістю діяльності органів влади та широким залученням громадян до прийняття рішень. Значна частина адміністративних послуг у Фінляндії надається в електронній формі, що спрощує взаємодію населення з органами місцевого самоврядування.

Фінські муніципалітети активно використовують електронні консультації, цифрові платформи для громадських обговорень та механізми електронної демократії. Населення має можливість контролювати витрати бюджету, подавати місцеві ініціативи та брати участь у формуванні місцевої політики. Цифровізація місцевого самоврядування стала одним із основних способів взаємодії громадян із місцевою владою, що є особливо актуальним для України в контексті розвитку цифрових сервісів та електронного врядування.

Українське законодавство вже містить значну кількість демократичних механізмів у сфері місцевого самоврядування. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає участь жителів у місцевих референдумах, громадських слуханнях, публічних консультаціях та плануванні місцевого бюджету. Однак ефективність цих механізмів значною мірою залежить від практики їх застосування.

Однією з головних ідей, яку доцільно запозичити з досвіду Польщі, є гарантування повного фінансового забезпечення делегованих повноважень. Якщо держава передає громадам нові функції, вона повинна одночасно передавати необхідні ресурси для їх виконання.

З німецької системи Україні варто запозичити принцип субсидіарності та обмеження державного контролю лише питаннями законності. Це

дозволить громадам самостійніше визначати напрями розвитку територій та зменшити надмірний адміністративний вплив центральної влади.

Фінський досвід є особливо корисним у сфері цифровізації та участі населення у місцевому управлінні. Україна може розширити використання електронних консультацій, цифрових платформ для громадських обговорень та електронного бюджетування. Це сприятиме підвищенню прозорості діяльності органів місцевого самоврядування та посиленню довіри громадян до влади.

Окрему увагу слід приділити професійній підготовці кадрів для органів місцевого самоврядування. У більшості країн ЄС муніципальні службовці проходять постійне навчання та підвищення кваліфікації. Для України це питання є особливо актуальним у контексті розширення повноважень територіальних громад.

Досвід країн Європейського Союзу свідчить про те, що ефективно місцеве самоврядування є необхідною умовою стабільного розвитку держави, забезпечення якісних публічних послуг та зміцнення демократії. Польща, Німеччина та Фінляндія сформували різні моделі місцевого управління, однак усі вони базуються на спільних принципах: фінансовій автономії громад, чіткому розподілі повноважень, відповідальності місцевої влади та активній участі населення у прийнятті рішень.

Україна вже здійснила важливі кроки у сфері децентралізації та розвитку територіальних громад. Законодавство закріплює основні принципи місцевого самоврядування та механізми участі громадян у місцевому управлінні. Проте практика функціонування громад свідчить про наявність проблем, пов'язаних із фінансовою залежністю, нерівномірністю розвитку територій, кадровим дефіцитом та недостатнім рівнем громадської участі.

Найбільш перспективними напрямами запозичення європейського досвіду для України є посилення фінансової самостійності громад, удосконалення системи міжмуніципального співробітництва, розвиток

електронної демократії, професіоналізація місцевого управління та впровадження принципу субсидіарності. Реалізація цих підходів дозволить підвищити ефективність місцевого самоврядування, створити більш стійку систему управління на місцевому рівні та сприятиме розвитку України відповідно до європейських стандартів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування : міжнародний документ Ради Європи від 15.10.1985 р. : ратифікований Законом України № 452/97-ВР від 15.07.1997 р.
2. Закон Фінляндії про муніципалітети (Kuntalaki) від 10.04.2015 р. № 410/2015. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2015/410>
3. Коптев Р. О., Стрельник В. В., Омелько І. І. Особливості організації та функціонування системи місцевого самоврядування в Республіці Польща: євроінтеграційний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 5. С. 42–46.
4. Основний закон Федеративної Республіки Німеччина (Grundgesetz) від 23.05.1949 р. https://www.bundestag.de/resource/blob/1033364/grundgesetz_uk.pdf
5. Чудик Н.О., Мудрак Р.М. Імплементация принципів Європейської хартії місцевого самоврядування у вітчизняну систему місцевого самоврядування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2013. Випуск 23, том 1. С. 148-151